

נתנאל אריה

הערות למאמר בענין התפתחות התפילה

בענין מש"כ שברכת המינים היתה רשות. לכאורה קשה להניח שברכה שתוקנה תהא כרשות, ובמיוחד ברכה זו שתוקנה מחמת צורך השעה, ומה גם שלצורך תקנת ברכה זו שברו את מסגרת י"ח הברכות שמשמע מהגמ' ומהמדרשים די ש ענין בגו, וסמכו את מנין הברכות המסויים למקראות מפורשים, ודברים מסותרים להם בזה (ואף הכותב בעצמו פרסם מאמר בענין זה בעלון מס' 9).

ואף הרשב"א ידידיה לא כתב כך אלא בדרך קושיה, שממה ששכח עולה לכאורה שלא היה רגיל לאמרה (שאל"כ איך שכחה), ובכגון זה נראה דאמרינן "שערי תשובה לא ננעלו". יעויין באמרי יחיאל לרשב"א שם שמביא תירוץ הרשב"ץ בזה, וע"ע שם שמביא גירסא אחרת בגמ' שעל פיה ג"כ מיושב הענין.

עוד כתב בהע' מס' 10 דלפי ריו"נ י"ל שאנשי כנה"ג לא קבעו י"ח ברכות בדוקא, אלא תקנו י"ח ברכות שונות, וכל אדם ברר לו הנצרך לפי שעה. לענ"ד גם דבר זה אי אפשר לאמרו, שהרי כנ"ל שמעינן מהגמ' דמספר י"ח בדוקא הוא, ועל כרחק אתה אומר שכמכלול אמרום.

לפיכך אעתיק את לשון תלמידי ריו"נ בברכות, ואפרשם באופן אחר המוקשה פחות לענ"ד. זה לשונם: "הסדיר י"ח ברכות על הסדר ביבנה - שמתחלה לא היו מתפללים אותה על הסדר, אלא כל אחד ואחד הברכה שהיתה צריכה לו, ובא שמעון הפקולי לסדור אותם אחר כך על הסדר, ולמד הסדר מבח הפסוקים כדאיתא בגמ' דמגילה (דף יז:)."

אמנם מלשון: "כל אחד ואחד הברכה שהיתה צריכה לו" משמע באמת כמש"כ, שכ"א בחר לו הברכה הנצרכת לו לפי שעה, אבל בעיון נוסף בגוף הכתוב וברוח הדברים, נראה שאין פני הדברים מורים כן.

בדבריו בא ריו"נ להסביר את לשון הגמ': "שמעון הפקולי הסדיר י"ח ברכות לפני ר"ג על הסדר ביבנה", כאשר הנצרך לפירוש הוא בעיקר מהי כוונת המלה "הסדיר" וכן "על הסדר". האם מלשון סידור לפי סדר מסויים מה ראשון ומה אחרון, או מלשון סידור ותבנית, והיינו ארגון מחדש של הדברים מבחינת

הכלל, שהעמידו על עמדו, כגון ששכחם וחזר ויסדם וכיוצ"ב.

מפרש ריו"נ שלשון "הסדיר" הוא כפירוש ראשון, שאעפ"י שהיו ידועות י"ח הברכות מ"מ לא היו מסודרות בסדר מסויים עד שבא שמעון הפקולי "לסדור אותם אח"כ על הסדר, ולמד הסדר מכח הפסוקים כדאיתא בגמ' דמגילה, "והיינו שבגמ' שם מבואר הסידור הפנימי של הברכות. מדוע זו קודמת לזו, וזו סמוכה לזו.

א"כ כיון שזו היתה פעולתו של שמעון הפקולי, על כרחך אתה אומר שגם לפניו היו כל הברכות ידועות, וגם אמרו את כולם כאחד, שאם לא תאמר כן אימתי הוקבע לאמר את כולם בדוקא?! ואם תאמר שהיא גופא תקנת שמעון הפקולי, זה אינו במשמע, אלא שעשה פעולה אחת, שקבע את הסידור הפנימי אשר היה חסר!

וכן מדויק לענ"ד גם לשון ריו"נ: "שמתחילה לא היו מתפללים אותה על הסדר... ובא שמעון הפקולי לסדור אותם אח"כ על הסדר", ומשמע בברור שהיתה קיימת התפילה כמכלול ("אותה", "אותם") אלא שהיתה חסרה סדר פנימי, וע"כ בא "לסדור אותם", וזה נראה פשוט.

אמור מעתה שמה שכתב ריו"נ "אלא כאו"א הברכה שהיתה צריכה לו", ר"ל שאותה היה מקדים לבקש ראשונה וכיוצ"ב. ולפי"ז מבואר קישור המשפטים: "שמתחילה לא היו מתפללים אותה על הסדר (ר"ל שסדר היתה חסרה), אלא כאו"א הברכה שהיתה צריכה לו ר"ל שאותה היה מקדים, וכך לא היה קיים סדר כלשהו בתפילה, עד שבא שמעון הפקולי.